

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Постановка проблеми. Одна з нагальних проблем розвитку духовності членів суспільства – високоосвічені люди, які мають ґрунтовну гуманітарну підготовку, володіють нею реально і цілеспрямовано. Формування таких особистостей нерозривно зв'язане з розвитком духовної культури громадян України, основою якої є мовна політика.

Сучасний період розвитку суспільства в нашій незалежній державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багате й професійно підготовлене покоління.

У даний час можна впевнено сказати про те, що однією з характерних рис сучасної ситуації в системі освіти є процес інтеграції педагогічної науки і практики із сучасними інформаційними технологіями. Їхня взаємодія і взаємопроникнення не тільки спричинили якісні зміни освітнього простору, але і призвели до появи великої розмаїтості нових навчальних технологій.

Розглядаємо три аспекти цього процесу інтеграції:

- Інтернет як глобальна інформаційна база.
- Інтернет як середовище наукового обміну і засіб для передачі знань і досвіду.
- Інтернет як простір практичної реалізації наявного досвіду і знань.

Метою статті є розгляд основних переваг використання сучасних комп'ютерних технологій у навчальному і науковому процесах.

Вони досить очевидні:

1. Велика швидкість інформаційного обміну;
2. Можливість якісного спілкування великої кількості людей, що знаходяться в різних частинах Світу;
3. Розмаїтість форм взаємодії;
4. Не лімітоване за часом використання інформаційних і навчальних ресурсів.

На теперішній день комп'ютер реально стає незамінним помічником учителя та учня в опануванні інформаційними потоками, допомагає моделювати та ілюструвати процеси, явища, об'єкти та події. Учителі зазначають, що учні часто іноді випереджають багатьох освітян в використанні комп'ютерів і телекомунікаційних технологій, а їм їх важливо «доганяти». Особливо важливим є те, що, сучасні комп'ютерні технології в поєднанні з новітніми освітніми технологіями стають ефективними засобами розвитку мислення учнів і вчителів.

Освіта надто повільно змінює свої пріоритети в період стрімкого розвитку ІКТ і все ж уміння працювати з інформацією стає одним із необхідних і важливих компонентів сьогодення. Саме тому важливою стає здатність вчителів-предметників змінюватися, активно діяти, швидко приймати рішення, самовдосконалюватися, саморозвиватися впродовж усього життя. В умовах формування інформаційного простору і переходу до інформаційного суспільства підвищуються вимоги до рівня інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) вчителів.

Нині інформатика розглядається як важливіший компонент загальної освіти, що відіграє велику роль у розв'язанні пріоритетних завдань навчання та виховання – у формуванні цілісного світогляду, картини світу, навчальних і комунікативних навичок, основних психічних якостей учнів.

Широке застосування комп'ютерних технологій в освіті поступово але досить впевнено стає найважливішою деталлю навчально-виховного процесу школи.

Актуальність статті полягає в необхідності пропедевтики використання комп'ютера в старшій школі, щоб учень, який прийшов до 5, 6 чи 7 класу був вже ознайомлений із комп'ютерною технікою. Модернізація шкільної освітньої системи передбачає використання

засобів і форм пізнавальної діяльності учнів, відводячи велику роль інформатизації освіти, в тому числі використанню комп'ютерних та комунікаційних технологій.

Фактори, що можуть сприяти більш активному й ефективному використанню нових інформаційних технологій (НІТ):

- великі дидактичні можливості комп'ютера;
- наявність у продажу різноманітних програмних продуктів для школи;
- введення в навчальні плани багатьох шкіл пропедевтичного курсу інформатики;
- реалізація різних програм, які стимулюють формування інформаційної культури школярів і учителів;
- наявність у багатьох сім'ях комп'ютерів, що сприяє формуванню у дітей готовності (і психологічної, і мотиваційної, і практичної) до використання комп'ютера у процесі вивчення різних навчальних предметів.

У даний час склалась досить суперечлива ситуація: незважаючи на ці позитивні фактори, комп'ютер у навчально-виховному процесі початкової школи, на жаль, використовується рідко, безсистемно і переважно з метою контролю знань, не торкаючись, як правило, інших етапів навчання.

Основними причинами цього можна вважати недостатній рівень фінансування загальноосвітньої школи, нестача на ринку пропозиції педагогічних програмних засобів (ППЗ), які б відповідали дидактичним вимогам, відсутність методичних розробок з використання комп'ютера в цілому (і конкретних програм навчального призначення зокрема), а головне - недостатній рівень інформаційної компетентності більшості вчителів школи. Це підтверджує багато проведених досліджень, зроблених у цій галузі.

Зважаючи на ці дослідження, на нашу думку, потребують вирішення наступні завдання:

- обґрунтування доцільності і місця застосування комп'ютера в системі інших засобів навчання;
- проектування технології процесу підготовки до навчання з використанням комп'ютера;
- проектування технології власне процесу навчання з використанням комп'ютера;
- обґрунтування ролі вчителя на етапі підготовки до навчання з використанням комп'ютера та в організації самих комп'ютерних уроків;
- обґрунтування ролі різноманітних видів програмних засобів навчального призначення в навчально-виховному процесі школи.

Використання комп'ютера як засобу навчання в навчально-виховному процесі тягне за собою зміну і інших елементів педагогічної технології (процесу навчання, організації навчання, засобів навчання). Це, на наш погляд, припускає вирішення декількох груп проблем: загальнодидактичних, методичних, так званих інформаційних (які ставляться до комп'ютера, як до засобу навчання), професійних і організаційних, кожна з яких, в свою чергу, передбачає вирішення відповідних теоретичних і практичних завдань. Розглянемо сукупність цих проблем.

1. Загальнодидактичні проблеми:

- визначення ролі (місця) комп'ютера в методичній (дидактичній, педагогічній) системі серед інших використовуваних засобів навчання;
- визначення умов, у яких може бути здійснений педагогічний процес з використанням комп'ютера.

2. Професійна проблема: забезпечення достатнього для підготовки проведення комп'ютерних уроків рівня інформаційної компетентності вчителів. Достатній рівень компетентності вчителя дозволяє йому вирішити необхідні організаційно-методичні проблеми.

3. Організаційно-методичні проблеми:

- урахування специфіки змісту навчального предмета;
- урахування особливостей методичної системи, яка використовується під час вивчення предмету (конкретного розділу, теми, етапу);
- обґрунтування доцільності використання комп'ютера;

- обґрунтування дидактичних і технічних вимог до ППЗ;
- виявлення, експертиза та відбір ППЗ;
- проектування ППЗ, систем комп'ютерних завдань (СКЗ) чи електронного дидактичного матеріалу (ЕДМ);
- визначення розробника ППЗ, СКЗ чи ЕДМ чи самостійна розробка;
- впровадження програмного продукту в технологію навчання предметів.

4. Інформаційні проблеми:

- визначення науково обґрунтованих психолого-педагогічних і методичних вимог до ППЗ, які необхідні для їх ефективного використання в навчанні;
- формування системи таких завдань з кожного навчального предмету з урахуванням різноманітних навчальних програм навчання;
- забезпечення доступності ППЗ для вчителів (наявність єдиної бази даних ППЗ);
- розробка ППЗ.

Усі ці проблеми конкретизуються в поетапному процесі, який наочно можна уявити у вигляді схеми алгоритму, який описує технологію підготовки вчителя до проведення уроків з використанням комп'ютера. Глобальне їх вирішення потребує спеціальних досліджень із залученням фахівців з різних галузей: методистів, фахівців у галузі інформаційних технологій, програмістів, учителів, дизайнерів, організаторів і інших. А на практиці найчастіше учитель, який не має відповідної підготовки і можливостей, необхідних для вирішення цих проблем, залишається з ними один на один.

Виховання – процес безперервний. Нагромадження нових знань, зміна або зміцнення поглядів, переконань, звичок відбувається постійно. При цьому поведінка особистості, її ставлення до оточення, її діяльність обумовлюються тими порівняно стійкими якостями, що з'явилися у неї як наслідок соціальних умов, виховних впливів, досвіду і стали основою її характеру.

Завдання учителя – відкрити, захопити і спрямувати кожного учня на цікавий, змістовний особистісно і суспільно корисний шлях самовдосконалення.

Відкрити учня – це означає, спираючись на його фактичний рівень знань і життєвий досвід, показати йому самого себе, закономірності та способи розвитку його сил, якостей, здібностей. Важливо переконати його в тому, що всі чесноти, як і всі недоліки, залежать від нього, рівня його свідомості і вміння будувати життя. Щоб розкрити учня, потрібно організувати його практично-предметну і особистісно-рольову діяльність у колективі.

Захопити учня – це означає викликати у нього потребу організувати себе для досягнення суспільно й особистісно значущих цілей. Потрібно ставити посильні для дитини завдання, за успішне їх виконання похвалити. Навіть невелика перемога над собою робить людину сильнішою.

Спрямувати учня на гідний змістовний, суспільно та особистісно значущий шлях, що відповідає його реальним можливостям, означає насамперед дати йому достовірні, правдиві знання про сенс життя, його труднощі, суперечності і боротьбу, допомогти школяреві реально оцінити себе і відповідно до цього спрямувати його інтереси, сприяти професійному самовизначенню і свідомому вибору професії.

Мета виховання завжди зумовлена суспільними умовами і потребами, вона вбирає загальнолюдський і національний ідеал виховання молодого покоління. Ефективність виховання залежить від урахування вікових та індивідуальних особливостей особистості, взаємозв'язку колективу та особи у виховному процесі. Успішність організації виховного процесу з класним колективом, як переконує досвід, залежить щонайперше від добре продуманого планування виховної роботи вчителя-вихователя, яке сприяє систематичності, послідовності і наступності виховного впливу на учнівський колектив, допомагає простежити і проаналізувати динаміку розвитку колективу в цілому і кожного його члена зокрема та забезпечити своєчасну корекцію виховання.

Яку ж допомогу у цій сфері шкільного життя може принести машина? В умовах сучасного розвитку школи, педагогіки і суспільства взагалі виникають потреби не лише постановки проблеми використання нових інформаційних технологій в виховному процесі, але й розробки шляхів вирішення цієї проблеми. **Комп'ютерні технології вже давно тісно**

пов'язані з педагогічним процесом у школі, а той в свою чергу вміщує в собі не лише навчальний, але і виховний процес.

Вже з часу виникнення комп'ютерної техніки в «межах досяжності вчительської руки» її опосередковано використовували педагоги. Важко пригадати, коли останнього разу вчитель «від руки» малював класний стенд чи куток. На допомогу завжди береться комп'ютер, або хоча б клавіатура (для написання літер). Аналогічно можна сказати і про виготовлення стінгазет, дошок пошани тощо. І це лише одна сторона опосередкованого використання комп'ютерної техніки у виховній роботі школи. Звичайно, виконані з допомогою машини букви, малюнки, фотографії набувають більш естетичного вигляду, а отже привертають більше уваги школярів. Тому є впевненість, що зачеплена проблема не залишиться без відповідної очікуваної уваги.

Щодо безпосереднього використання комп'ютера та засобів мультимедіа у виховному процесі, то варто поділити його на наступні етапи:

- використання нових інформаційних технологій у діяльності вчителя;
- використання комп'ютера як технічного засобу, що впливає на уяву дітей (основна проблема кожного виховного заходу – дисбаланс матеріалу, що подає педагог, з максимумом, який учень може уявити);
- безпосереднє спілкування дитини з комп'ютером. Тут мається на увазі виконання учнем певних дій з машиною (ігри, виховні ситуації і т.п.).

Види виховної діяльності вчителя обмежуються загальноприйнятими напрямками, що висвітлені у виховному плані кожного класовода, а саме:

1. Виховні заходи.
2. Вивчення індивідуальних особливостей учнів, формування класного колективу.
3. Охорона здоров'я і фізичне загартовування.
4. Робота з сім'єю-родиною (батьками дитини).
5. Індивідуальна виховна робота.

Форми виховної роботи залежать лише від самого класовода. Це різні свята, екскурсії, бесіди, ігри та забави, виховні години, круглі столи.

Можна порадити вчителю щодо вдалого використання нових інформаційних технологій для вирішення виховних завдань:

1. Використання комп'ютера тільки за умови необхідності дасть змогу покращити виховний процес.
2. Використання продуктів мультимедіа має бути корисним, нести в собі певні завдання, а не лише бути забавкою для дитини.
3. Використання комп'ютерної техніки в тій чи іншій формі виховної роботи має носити сюжетний, а не постійний характер. Справа в тому, що якщо виховну годину провести лише за комп'ютером, то це не дасть змоги дитині осмислити проблему, а отже виховний захід пройде намарно.
4. Інтегруючи комп'ютер в роботу класу, необхідно звертати увагу на здоров'я учнів, користуватись наявними правилами роботи з комп'ютером, слідкувати за технікою безпеки.

Ще однією перевагою використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі, який широко використовується в цьому курсі, є порівняння результатів досліджень з результатами інших учасників навчального проекту, через локальну (з іншими дослідниками з цього самого класу, школи) та глобальну (Інтернет) мережі, спілкуючись з експертами та іншими учасниками подібних проектів в інших містах та країнах. Здійснення такого електронного спілкування, швидкість отримання потрібних різноманітних даних, серед яких не всі є достовірними та вірогідними, відкриває для вчителів ще одну можливість розвитку в учнів критичного мислення. Для цього в курсі передбачені спеціальні завдання з аналізу веб-сторінок Інтернету, які формують в учнів та вчителів вміння оцінювати достовірність наведених у мережі даних, можливості їх перевірки, навичок відрізняти факти від їх інтерпретації. До розвитку навичок мислення високого рівня можна віднести і виконання спеціальних вправ на формування в учасників тренінгів, а згодом і в учнів, навичок використання ефективних стратегій пошуку необхідної інформації в Інтернеті.

Діяльність учнів, пов'язана з плануванням, розробкою та створенням прикладів учнівських робіт (комп'ютерної презентації, публікації та веб-сайт), цілеспрямовано розроблена авторам курсу не тільки для обов'язкового подання результатів навчального проекту вчителю для оцінювання та демонстрування цільовій аудиторії, а й для сприяння розвитку в учнів навички аналізувати, створювати нові продукти діяльності, продукувати нові ідеї, оцінювати результати власних досліджень і роботу інших. Слід зазначити, що під час створення цих комп'ютерних продуктів в учнів розвиваються і нові навички, які зможуть стати у нагоді учням не тільки у навчанні, а й дозволять їм бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

У процесі планування, розробки та створення прикладу учнівської PowerPoint презентації особлива увага в курсі приділяється формуванню вмінь і навичок відбору переконливих фактів для демонстрування думок, ідей, сприяють розвитку навичок стисло, чітко, зручно для ефективної інтерпретації подавати результати досліджень за допомогою вдало підібраних діаграм і графіків. Особлива увага приділяється розвитку навичок виступати перед аудиторією, коротко формулювати свою думку, структурувати доповідь, використовувати різні мультимедійні засоби і можливості (зображення, звукозаписи, відеофільми, гіперпосилання на інші веб-сайти або файли) для ілюстрування ідей, гіпотез, висновків.

Для такої нової для наших учителів і учнів діяльності, як розробка і створення учнівського веб-сайту поряд із уміннями ефективно (ставити цілі та їх досягати) спілкуватися з іншими школярами з країни та світу, враховуючи міжкультурні, етнічні та релігійні особливості, ставляться завдання формувати в учнів вміння збирати та опрацьовувати інформацію за допомогою баз даних, використовуючи форми опитування, ефективно використовувати засоби електронних комунікацій (електронна пошта, форуми, чати, конференції), знання і використання відповідного етикету спілкування.

Для публікацій, які розробляються вчителями в ролі учнів у програмі Publisher, передбачене навчання їх формувати в учнів навички аргументовано доводити власну думку, використовуючи повні речення, розраховані на читання однією людиною, посилаючись при цьому на думки інших, правильно використовуючи цитування та посилання на друковані та Інтернет-ресурси. Вміння ілюструвати ідеї, думки, дослідження, висновки, комбінуючи текст і зображення, схеми, графіки і діаграми.

Після створення цих комп'ютерних продуктів для свого навчального проекту вчителі розробляють критерії для оцінювання учнівських робіт і створюють на комп'ютері спеціальні форми оцінювання в тісній залежності від навчальних цілей, сформульованих ними для навчання та розвитку учнів в плані навчального проекту. А вже на теперішній день комп'ютер реально стає незамінним помічником учителя та учня в опануванні інформаційними потоками, допомагає моделювати та ілюструвати процеси, явища, об'єкти та події. Вчителі зазначають, що учні часто іноді випереджають багатьох освітян у використанні комп'ютерів і телекомунікаційних технологій, а їм їх важливо «доганяти». Особливо важливим є те, що, сучасні комп'ютерні технології в поєднанні з новітніми освітніми технологіями стають ефективними засобами розвитку мислення учнів і вчителів. У статті розглядаються деякі психолого-педагогічні аспекти впровадження ІКТ у навчальний процес, що закладені в основу освітньої програми «Intel®Навчання для майбутнього».

Отже, використання комп'ютера як технічного засобу навчання та використання комп'ютера для виконання у ньому певних завдань самими дітьми, використовуючи найпростіші маніпуляції (вибір, розкладання малюнків тощо), а також застосування комп'ютерних навчальних систем має доповнювати, розширювати, збагачувати й розвивати всебічний кругозір дітей і вдосконалювати навчальний та виховний процес шкільного життя.

Стосовно процесу навчання це означає, що на відміну від традиційних форм навчання, у більшості випадків, студент або учень може самостійно вибирати собі куратора; референтну групу інших слухачів, з якими він переважно буде підтримувати контакт під час навчання; ритм роботи, аж до дня тижня і часу доби, оскільки інформаційні бази, а також сторінки навчальних і наукових форумів доступні цілодобово; і навіть – швидкість проходження курсів.

Водночас, слід зазначити, що в більшості програм навчального процесу, увага приділяється розробці навчальних курсів, тимчасовому плануванню, способам контролю знань і організаційних питань. При цьому, як правило, поза полем зору залишається проблема явлення і розвитку психологічного контакту викладачів з тими, яких навчають, без яких, як зуміємо, жодна педагогічна система не може бути ефективною. Навіть у традиційних системах навчання, в яких для виникнення такого контакту було набагато більше передумов: особисте середнє спілкування, тривала взаємодія, вплив груподинамічних процесів і т.д., ця проблема є досить гострою.

У процесі дистанційної взаємодії вона набуває особливого значення, тому що цей вид взаємодії має свої специфічні особливості, що утруднюють процес встановлення логічного контакту:

1. Неможливість використання більшої частини невербальних засобів комунікації і як наслідок, збіднення емоційного компонента спілкування.

2. Дефіцит інформації про партнера по взаємодії, що несе за собою перекручування процесу соціальної перцепції і найчастіше це призводить до перекручування змісту інформації, що надходить.

3. Підміна живої, мінливої ситуації спілкування набором стандартних реакцій машинного інтерфейсу. У цьому зв'язку, пропонується навіть розглядати особливості інтерфейсу як особливий вид дискурсивної практики.

4. Розходження цілого ряду факторів мікро соціуму і мікро середовища, у яких знаходяться комуніканти, починаючи від територіальної локалізації, а отже і місцевих традицій, специфічних систем, норм і цінностей, і закінчуючи часом доби і погодою за вікном.

Відомо також, що важливим фактором, що підтримує включеність людини в загальний процес, є наявність високого рівня групової згуртованості в навчальній групі. Відповідно до наших спостережень, у процесі формування «віртуальної навчальної групи» цю мету виявляється важко досягнути у силу перерахованих вище особливостей вилученої взаємодії.

Для подальшого дослідження і вирішення цих проблем, у даний час, силами викладачів і студентського наукового товариства зроблено спробу організації віртуального навчально-практичного співтовариства. Одним із основних завдань є створення і підтримка комфортного соціально-психологічного середовища для інтенсивного наукового обміну і творчого самовираження учасників, а також встановлення широкої мережі міжособистих контактів між фахівцями, що працюють у галузі психології і суміжних дисциплін.

Водночас, ведуться роботи з дослідження різних способів інтерактивного одержання й обробки психологічної особистісної інформації, необхідної в педагогічному і консультативному процесі.

Педагогічне стимулювання особистості будуємо так, що педагоги використовують у змісті базову й варіативну складові. Пріоритетними напрямками педагогічної діяльності є: педагогічне стимулювання особистості, що характеризується людяністю, милосердям, добротою, доброчесністю, доброзичливістю, щедрістю, гідністю та іншими моральними чеснотами; організація ціннісно-орієнтаційної діяльності. Це складний і багатогранний процес.

Цей процес вимагає розроблення інноваційних навчально-виховних технологій, апробацій і цілісного впровадження цільової творчої програми розвитку особистості.

Висновки. Таким чином, кінцевою метою програми стане реалізація Інтернет-орієнтованої системи психолого-педагогічного супроводу і консультацій для людей, що навчаються дистанційно, а в перспективі – для широкого кола користувачів комп'ютерної мережі.

Література:

1. Витухновская, Марченко. Проектирование технологии подготовки к обучению младших школьников с использованием компьютера / Витухновская, Марченко // Информатика и образование. – 2004. - № 8.

2. Булгакова. Интеграция информатики в учебную среду начальной школы / Булгаков // Информатика и образование. – 2004. - №1.
3. Пидкасистый П.И. Компьютерные технологии в системе дистанционного обучения / П.И. Пидкасистый, О.Б.Тыщенко // Педагогика. – 2000. - №5.
4. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К.Бабанский. – М. : Просвещение, 1985.
5. Бех І.Д. Особистісно- орієнтоване виховання / І.Д.Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204с.
6. Дементієвська Н.П., Морзе Н.В. Як можна комп'ютерні технології використати для розвитку учнів та вчителів // Актуальні проблеми психології : Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С.Д.Максименка, М.Л.Смульсон. – К. : Міленіум, 2005. – Т. 8, вип. 1. – 238 с.
7. Дементієвська Н. П. , Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць / за ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. –К. : Атіка, 2005. – 272 с.
8. Дементієвська Н. Вчимося самі, вчимо інших / Н.Дементієвська // Вісник програм шкільних обмінів. – 2004. - №21. – С.5-8.
9. Информационные и коммуникационные технологии в подготовке преподавателей.(русское издание). Інститут нових технологій по порученню Отдела высшего образования ЮНЕСКО. Division of Higher Education, ЮНЕСКО, 2005.
10. Intel® Навчання для майбутнього. –К. : Видавнича група BHV, 2004. – 416 с. (Автори адаптації до українського видання Морзе Н.В., Дементієвська Н.П.).
11. Морзе Н., Дементієвська Н. Методичні рекомендації для тренерів-методистів, Intel Corporation. – К., 2005. –124 с.

У статті представлено обґрунтування соціально- педагогічних аспектів супроводу навчального процесу з використанням сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: *начальний процес, соціально - педагогічні аспекти, інформаційні технології, Інтернет, навчальні групи, комп'ютерні технології.*

В статье представлено обоснование социально – педагогических аспектов сопровождения учебного процесса с использованием современных информационных технологий.

Ключевые слова: *учебный процесс, социально – педагогические аспекты, информационные технологии, Интернет, учебные группы, компьютерные технологии.*

The article includes the basic social-pedagogical aspects of studing process using modern informatic technologies.

Keywords: *Studing process, social-pedagocial aspects, informatic technologies, the Internet, studing groups, computer technologies.*